

**ŞEYH GALİB'İN ANLAM DÜNYASI:
HÜSNÜAŞK'TA EDEBİ TÜRLER VE TARZLAR**

*Metin AKKUŞ**

ÖZET

Mesneviler, doğu edebiyat geleneğinin müstakil eserlerindedir. Bunlardan biri, Şeyh Galibin ünlü sembolik, tasavvufi eseri Hüsnuâşk'tır. Hüsnuâşk yalnız tasavvufi bir hikaye değil, aynı zamanda Türk edebiyatının son şaheseridir. Söz konusu eserin şairi Şeyh Galib, mesnevisinde çok sayıda edebi tür ve tarza yer vermiştir. Bu çalışmada, edebi tür ve tarzlar değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, mesnevi, Şeyh Galip, Hüsnuâşk, edebi türler ve tarzlar.

**THE MEANING UNIVERSE OF SHEIKH GALIP:
LITRARY GENRES AND STYLES IN HUSNUASHQ**

ABSTRACT

Mathnavies are detached works from eastern literary tradition. One of them is the famous figurative and mystic book Hüsnuâshq of Sheikh Galip. Hüsnuâshq is not only mystic story but also it is the last masterwork which includes literary tradition of centuries of classical Turkish literature. Sheikh Galip as a poet of the text as mentioned had given place to numerous literary genres and styles in his mathnavi. In this work, literal genres and styles being evaluated.

Key Words: and Classical Turkish literature, mathnavi, Sheikh Galip, Hüsnuâshq, literal genres styles.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk ABD Öğretim Üyesi. makkus@atauni.edu.tr; sakagil@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Klâsik Türk edebiyatı metinleri üzerinde çeşitli tahlil denemeleri yapılmış olmasına karşılık, söz konusu metinlerin edebi tür ve tarz bakımından yeterince ilgi gördükleri söylenemez. Klâsik edebiyatta temel birim olarak kabul edilen beyitlerden başlamak üzere, divanlarda her bir nazım şekli; mesnevi ve mensur eserlerde ise her bir bölüm, farklı bir tür veya tarzla ifade edilmiş olabilir.

Şeyh Galib'in *Hüsniüşk* adlı eseri, hem klâsik edebiyat döneminin son şaheseri olması, hem de yüzyılların edebi geleneğini ve kabullerini yansıtmaya açısından üzerinde dikkatle durulması gereken değerli örneklerdendir. Eserin, daha önceki çalışmalarla birlikte, son bir kere daha elden geçirilerek tam ve anlaşılır bir metnin ortaya koyulmuş olması (Doğan, 2002) ¹, farklı bakış açılarıyla yorumlanmasına fırsat vermektedir.

Yaygın tanımlamayla, *sembolik bir aşk hikayesi* olarak anılan Hüsniüşk, mesnevilerin geleneksel uygulamalarından *tevhid*, *naat*, *miraciye* gibi dini türlerin yanısıra; *tahmit*, *methiye*, *fahriye*, *nasihatname*, *münacat*, *hasbihal* (*arzihal*, *tazallüm*) gibi anlatım biçimleri²; sosyal içerikli edebi türlerden *sakiname*, *rahşiye* (*esbiye*), *dariye*, *surname* ve tabiatla ilgili türlerden *şitaiyye*, *bahariye* benzeri farklı edebi tür örnekleri de sunmaktadır. Bu çalışmada Hüsniüşk, ilk cümlesinden son cümlesine kadar tür ve tarz açısından, dikkatle taranarak elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir³. Eserde yer alan her bir tarz ve türün bu çalışmada bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğini, ancak eserdeki edebi tür ve tarz görüntülerinin bütün ayrıntılarıyla birer araştırma konusu olacağını ve ayrı bir başlık altında yorumlanması gerektiğini burada hatırlatmakla yetinelim.

Osmanlı edebiyatının son şaheseri Hüsniüşk'tür, iddiası hiç te yabana atılacak bir düşünce değildir. Doğu kültür dairesinin tüm edebi ve kültürel kodlamaları, tasavvuf düşüncesi; vahdet-i vücud çerçevesinde dervişlik, Mevlana dervişliği ve mevlevilik eserin öğretileri arasındadır. Eser, salt mutasavvıf bir şairin tasavvuf düşüncesini kaleme aldığı bir çalışma olmaktan öte; tasavvuf felsefesinin sanatla yoğrulmuş somut halidir. Mesnevîde tasavvufî

¹ Bu çalışmada, Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan'ın hazırlamış olduğu eserin 2006 baskısı kullanılmış olup makale boyunca alıntılanan başlıklar, metinler veya Türkiye Türkçesi'ne aktarımlar söz konusu baskıdan yapılmıştır.

² Edebi metinlerin farklı bölümlerinde parçalar halindeki tür ve tarzları eylem adıyla (mesela, nasihat tarzında); bağımsızlaşmış eser veya bölüm adlarını tür/tarz adıyla (mesela, Nasihatname tarzında) adlandırmak daha tutarlı görünmektedir.

³ Çalışmamızda, edebi tür ve tarzların tamamı tespit edilmeye çalışılmış bölüm oluşturan tür ve tarz örnekleri değerlendirilerek beyit bazındaki örnekler önemine göre kayda girmiş veya örnek olarak gösterilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

neşve, şiir sanatının enginleştirilebilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır. Hüsnüaşk: “Beşeri öz (insan; duygu), hüner gösterme arzusu, kendini ispatlama çabası... İnsan, eşya, hayat, kültür, siyaset gibi, çok çeşitli sosyo-kültürel faktörlerle” desteklenmiş ve şiirin macerası; “mistik, fantastik, sembolik, poetik karakterlerle” (Doğan 2006: 15, 17, 18) zenginleştirilmiştir.

2042 beyit, ve altışar bentlik 4 tardiyeden oluşmuş olan Hüsnüaşk'ın ana teması, yukarıda alıntılanan ifadelerdeki temel materyaldir. Eserin tamamında tahkiye ve tasvir yöntemleri kullanılmıştır⁴. Klasik mesnevi geleneğine uyulmuş olan eserde, bu türdeki eserlerin; tevhid (tahmit), naat ve methiyelerden oluşan “giriş/mukaddime”, “asıl bölüm/hikaye” ve “sonuç/hatime” şeklindeki bölümlere mantığına uyulmuştur. Asıl konuya geçiş (hikaye) bölümünden önce yer alan “sebebitelif/yazılış nedeni” çalışmamıza temel oluşturan tür ve tarzlar açısından zengin bir bölümdür. Bu bölümde; *tahkiye*, *hasbihal/söyleşi*, *eleştiri*; şairin *şiir ve sanat anlayışı* (poetikası) da, *yerği/hiciv* ve *övünme/fahriye* tarzlarıyla bu beyitler arasında yer almıştır. Söz konusu sunuş biçimleri ve edebi türler çalışmamızda ilgili başlıklarla işlenmiştir.

Galip, eserinin döşeme bölümünü methiyelere ayırmıştır. Eserde ilk şiir (*tahmit*) ve ikinci metin (*naat*), klasik düzyazı metinlerinin başlangıcında yer alan *hamdele ve salve* bölümleri veya ifadelerinin şiirlerle temsil edilmiş şeklidir. Giriş bölümünde yer alan bütün şiirlerde, olumlu özelliklerin sıralandığı metinler olarak *methiye (övgü)* tarzı kullanılmış; İslam peygamberinin vasıfları sıralanırken, mucizeleriyle birlikte mirac konusuna da örnek oluşturulmuştur. Ancak tevhit türünün bir anlatım biçimi olarak değerlendirilmesi gereken ilk şiir metni tahmitte, şairin kul/mümin olarak yaratıcı karşısındaki acziyetine (*tazallüm: yerinme*) de yer verilmektedir. Diğer övgüler; Mevlana ve Galip'in babası Reşit Efendi vasfındadır.

Mukaddime bölümünün tamamlayıcısı *Sebebitelif* 'te: tahkiye tekniği devam ederken *hasbihal (sohbet/söyleşi)* tarzı da kullanılmış bu tarzın dertleşme/söyleşme akışı, fahriye-hicviye ve nasihat tarzlarıyla zenginleştirilmiştir.

Hüsnüaşk'ta masal öğeleri ve masalsı anlatım tekniğine de yer verilmiştir. Başlıklar ve içerik takip edildiğinde, şairin halk hikayeleri ve halk anlatım tür ve tarzlarını da eserinde işlediği

⁴ *Tahkiye* ve *tasvir* yöntemlerini eserin anlatım teknikleri olarak değerlendirdiğimiz için, edebi tür ve tarzlarla ilgi kurdukça eser içinde değinilecek, ancak başlı başına ayrı bir çalışmayı oluşturabilecek konunun ayrıntılarına bu çalışmada girilmeyecektir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

görülebilecektir (Şiirle mektup, ninni, masal öğeleri vd). Masal öğelerinden biri de, eserin dikkat çekici tasviri metinlerinden olan “Ateş Denizi” anlatmasıdır (317/1549-1605)⁵. Ateş yarattığı semender, dev, gulyabani, ateş denizinde yüzen mumdan gemiler, vahşi hayvanlar, Hızır, huriler; Gayret’in papağan ve sülün kılığında görünmesi ve konuşması, Sühan’ın bülbül kılığına girmesi (don değiştirme) vb. halk anlatılarının malzemelerinden seçilmiş öğelerdir.

Masalsı anlatımın özelliklerinden olan mutlu sonla bitiş, “Aşkın Hüsnün sarayına gidişi” bölümünde, şairin “altın vuruş”uyla tamamlanmıştır. Kalp Kalesi, Kalp şehri tasvirleri; ıslıl ıslıl bir mekan tasviri ve soyut anlatımlarla zenginleştirilmiş bitiş, göz alıcı bir sahne olarak tasarlanmıştır.

Galip’in, yine masalcı geleneği içinde var olan bir tecrübi bilgiyi, eserinin temel malzemesi olarak kullanma tavrını örneklendirmekle yetinelim:

“Meğer bu dert ve belâ kuyusu, bir devin yatıp dindiği yer değil miymiş!...” (263/1272). “...Ama bir de ne görsün: (Cadi) bambaşka bir hale girmiş; sanki it leşi bir çuvala konulmuştu; Ne süsü püsü kalmış, ne ziyneti... Donup kalmış kafir; sanki domuz ölüsü... Bir kılıç darbesiyle iki parça olmuş. Kötü işliydi; şimdi de kötü talihli olmuş. Yanında ne ateş kalmış, ne karanlık; ne kar, ne çarmıh ve ne de korku ve dehşet...” (299/1450).

Hüsnüaşk’ta tespit edilebilen edebi tarzlar ve türler şunlardır⁶:

I- Edebi Tarzlar (Anlatım Biçimleri)

1. Hasbihal/Arzihal⁷:

Hasbihallerde (dertleşme/sohbet/söyleşi) şair, ya iç konuşmalarla yahut kendine bir muhatap bularak içinde bulunulan hale dair sohbetlere girer. Sohbet, şairin veya hikayedeki kahramanın içinde bulunduğu ruh haline göre, sığınma (münacat, şefaatname),

⁵ Metin alıntılarında gönderme kayıtlarındaki ilk rakam sahifeyi, taksim (/) işaretinden sonraki rakam alıntının başladığı beytin, varsa, devamındaki beyitlerin numaralarını ifade etmektedir (s. 263/1272.b).

⁶ Tür ve tarzların tanımları ve ayrıntılı özellikleri konu üzerinde daha önce yaptığımız çalışmada (Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası: Edebi Türler ve Tarzlar*: Ankara 2006; Erzurum 2008) verildiği için, makalemizde sadece hatırlatmalar yapılarak, daha çok, tür/tarzın eserdeki görünüş özelliklerine dair yorumlara yer verilecektir.

⁷ Tür ve tarzlar mesnevîde tekrarlanarak işlendikleri için, eserdeki görünüşlerinin çalışmamızda alfabetik düzende işlenmesi tercih edilmiştir.

yönlendirme (nasihat), sızlanma (şikayet), dertleşme, acındırma (tazallüm) vb. tarzlarla düzenlenir. Bu şekliyle hasbihal, makalede alfabetik sırayla işlenecek olan söz konusu başlıkların genelini adlandıracak bir üst başlık konumundadır.

Mesnevi'nin asıl hikaye bölümünde aşıkane şiirler, hasbihal tarzıyla yer almıştır. Hikayenin gelişim sürecinde, bebek Aşk'a ninni olarak düzenlenen metinde (78/316-330; Tardıyye'de 80/1-6 bent); sakiname türündeki metinlerde; sakiye (felek) seslenişlerde (126/530-541 vd.); felek sakisinden ilham istemede (182/ 830-839) hasbihal tarzı tercih edilmiştir.

İsmet ve Hüsn arasındaki diyalog (206/981-1000) bir hasbihal örneğidir. Aşk ve Hüsn'ün yazışmalarında içinde bulunulan durumun anlatılması (arzihal) birer hasbihal örneği oluşturur. Hikayenin gelişim sürecinde, Hüsn'ün karşısına çıkan devlerin mumdan gemilerle ateş denizinden geçenleri avladıkları tuzakla karşılaşınca çaresizliği ve Tanrıya yakarışı; (319/1564-1580); Aşk'ın belalardan kurtulup rahatlamasıyla, eski rahatlık günlerini anışı ve çektiği belalardan sonra kurtulmasına dair duygularını anlatması (Tardıye: 329/1-6 bent) da hasbihal tarzıyla işlenmiştir.

“Bu, sana giden yolda engeller bulunması reva mıdır? Eğer (bu engellerin) bulunmasını istiyorsan; o da yine senin bileceğin iştir.” (319/1565)... *Senin hoşnutluğunu dileme yolundayım, ama ayaklarım bağlanmış; çaresizim, sen aç ayağımın bağıni! Sana sığınyor ve kabul edilmesini umarak sana yalvarıyorum; sen kabul eyle Allahım!”* (321/1572-73)... *Ben yokluk çölünde iken, sen cömertlik ettin ve yok iken bana varlık elbisesi giydirdin...”* (321/1580).

2. Hicviye: Klâsik edebiyat metinlerinde şair/yazarların başka müellifler ve eserleri hakkındaki görüşleri ve fahriyelerini değerlendirmek, sanat/şiir anlayışlarını tespit açısından önemlidir. Hüsnüaşk'ın, Nabi, eserleri ve Galip'in kendi sanatı üzerine yorumlarına yer veren “Sebeb-i telif” bölümü bu açıdan dikkatle takip edilmelidir. “Sebeb-i Telif” bölümünde şair, kendi şiir anlayışı ile kendinden önceki dönemlerin klâsik şiir anlayışını, genç kuşak ve yaşlı kuşak zıtlaşmasıyla karşılaştırır ve sanat anlayışındaki değişiklikleri sergiler. Söz konusu nedenle eserdeki yergi metinleri, aynı zamanda, övünme ve şiir/sanat anlayışlarının (poetika) iç içe geçtiği bölümlerdir⁸.

⁸ Şairin, şiirden ve söz sanatından ne anladığına dair ifadeleri, daha ayrıntılı bir çalışmada değerlendirilmesi gereken bir konu olduğu için, Poetika başlığı bu çalışmaya alınmamıştır.

Klasik edebiyat metinlerinde şaka, latife, nükte, alay ve yergi gibi farklı görünüşleri olan yergi tarzı *hicviye* ifadesiyle karşılık bulmuştur. Konunun uzmanları bu tavrın topyekun bir adlandırma olduğunu kabul edeceklerdir.

Hüsnüaşk'ta yergi kişisel tavırlardan çok, sanat adına takınılmış tavır olarak görünür. Galip, mesnevisinde, daha çok kendine hedef seçtiği Nabi ve eserinin alternatifi olan *Hayrabad* adlı eserine yönelttiği eleştiri metinleriyle karşımıza çıkar (56/189-231). "Sebebitelif" bölümünde Nabi'nin sanatlı üslubu ve *Harabad*'ta cinsellik tasvirleri de şairin eleştirilerine hedef olmuştur (56/189-200).

"Burak'ı övmek ve vasıflandırmak (Nabi'ye) mi düştü? Bu işi ondan kim istedi?" (57/194) ... "Gerçekten, (Nabi) ihtiyarca bir yapmacıklığa düşmüş ve bir de hırsızlık işini süslü göstermiş"... "Öğüt vermeye kalkıştığında da diyebileceği şundan ibaret; 'Dünya geçici; ahiret hayatı ise ebedidir'" (59/209-210)... (Adamın) işi gücü insanların zihinlerini yormamaya çalışmak ve herkesin anlayabileceği sözler söylemek olunca, elbette hayali kısırlaşır ve dili de manaca fakirleşir" (61/219-220)... (Nabi, sadece) sanat mücevherlerinin bir bekçisidir; onun zevki okşayan bir sanatı yoktur" (63/230).

Galip, çalışmamızda başlıkları yer alan bazı tarzlarla birlikte kendinin ve başkalarının (öteki) sanatına dair kanaatlerini de sergilemiştir. Şairin şiir sanatına bakışının (poetika:şiir felsefesi) kendini beğenme (fahriye) ve ötekini beğenmeme (hicviye) tarzlarına tanıklık eden beyitler söylemiş olmasının doğal bir gelişme olacağı kabul edilecektir. Nitekim, asıl bölüm içinde "Diğer Bahisler" başlıklı bölüm; müteşairleri tasvir; küttabın şairlik iddiaları; medreselilerin *belağat* bilgilerine güvenerek şairliğe yeltenmeleri; "nektar" ve "musaffa" kıvamına ulaşmış şiir yerine kafiye oyunları ve anlam ilişkileriyle şair oyalamaları, başkalarına olumsuz bakış açısını (hiciv) yansıtan tanık ifadelerdir. Daha önce söylenmemiş söz; "taze mazmun, mazmun-ı nev", "kelamı taze mazmun", "vahyidil", "taze eda" (Okay-Ayan 1992: XII-XIII) şeklinde, Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in, künyesi verilen esere yazdığı sunuş yazısında, Hüsnüaşk'ın ifadelerinden adeta cımbız ucuyla çekip aldığı, şairin olumlu bakış örnekleri de beğeni (medih-fahır) tavrına tanıklık eden metinlerden seçilmişlerdir. Hatta şair bizzat kendini de anlatımın içine yerleştirerek ideal şiir ve şairin yerini tespitten kaçınmaz: "Halkın beğenisi, benim için felakettir" (61/ 218).

2. Fahriye: Şiir sanatında şairin kendini üstün görmesi, yetenekleriyle övünme tavrı fahriye tarzının temel özelliğidir. Hüsnüaşk'ta şair, şiirden ne anladığını ve şiir sanatında ulaştığı doruk

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

noktasını eserinin 214.-218.; 234-239. beyitlerinde toplar (s. 60; 64); kendi sanatını Nabi'nin sanatıyla karşılaştırır. Buna göre, şair kendi şiirini; "Hint kumaşı", Nabi'nin şiirini ise "Halep bezi (Halepkârî)" olarak tanımlamaktadır (64/238; Bir karşılaştırma örneği olarak (Hint üslubu-Klasik şiir üslubu) ayrıca bkz. 73. Dipnot).

Aşk'ın kuyudan kurtulduktan sonra gam harabelerine gelerek kışın dondurucu soğukluğuyla karşılaşmasını anlatan şair, sözü kışın donduruculuğunda düşüncelerin de donduğuna getirir ve böyle katılmış anlarda bile ancak kendisinin şiir üretebildiğini, diğer şairlerin kendiyile yarışamayacağını iddia eder:

"*Garip olan şu ki; fikrin , düşüncenin yolu da donmuştu ve şiirler gönüle düşe kalka geliyorlardı...Bütün söz ustaları, usta şairler de susmuşlar; mana meyhanesinde coşku kalmamıştı. .. Ey Galip, o şairler bana ortak olamazlar! Çünkü ben düşünce alevi ile oynamaktayım"* (283-285/1370-1372).

Galip, eserinin sonunda yer alan *Fahriyye-i Şâîrâne* (Şairin Kendini Övüşü; 403/2010-2035) başlıklı fahriyesinde, sanatının özelliklerini övünme tavrıyla sergilemeye devam edecektir:

*Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka şiir tekellüm etdim*

(402/2010)

...

Ben açdım o genci ben tükettim

(404/2019)

Şairlerin başka şairlerden etkilenmeleri ve alıntılarındaki usta-çırak ilişkisinden söz açıldığında adeta bir *mısra-ı berceste* konumuna yükselmiş Şeyh Galip'in meşhur mısrası da Hüsnuâşk'ın bu bölümündeki kayıtlar arasındadır.

Şairin "etkilenme-yararlanma" anlayışını bir beyitle özlü bir şekilde ifade ettiği beyitte tevazuyla karışık olarak dillendirdiği "alıntı/çalıntı" ifadesiyle ilintili bir hatırlatmayı burada okuyucunun dikkatlerine sunmayı gerekli buluyorum:

Hüsnuâşk'a sunuş yazısında Kaya Bilgegil, "Esrârını Mesnevî'den aldım" dizesinin, tasavvufi neşveyi ifade ettiğini, yoksa şairin kurduğu; "söz anıtı: lafızlar abidesi"ni kendinin oluşturduğunu;

"Çaldım velî mîrî malı çaldım"

dizesinin de, şairin ancak hazır bir kafiyeye teslim oluşuna yormaktadır (Okay-Ayan 1992: XVI). Öyleyse, şiir sanatını ve *beliğ*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

söyleyişin inceliklerini çok iyi bilen bir araştırmacı olarak Bilgegil, Galib'in "çalmadı"ğımı, belki Mesnevi'yi yeniden "yorumladı"ğımı; ancak şairin alçakgönüllülükle bu yararlanmayı, hazır olan kafîye ve redifi de harcamamak için, "çaldım" diye ifade ettiğine dikkat çekmek istemiştir.

3. Medhiye: Memduhu kim olursa olsun, övgü tarzındaki metinler methiye olarak değerlendirilmelidir. Yüce yaratıcı, İslam peygamberi, miraç, Mevlana ve Pir-baba (Galip'in babası Reşit Efendi) bölümleri eserde yer alan övgü tarzının örnekleridir. Eserin başında yer alan tahmitte, yaratıcının; naatte ve miraciyede, İslam peygamberinin özellikleri övgü tarzıyla yer almıştır.

İslam Peygamberi; peygamberlerin ve kutsallık ülkesinin padişahı, "Levlak" seslenişi ile övülen; "Kabe kavseyn" makamına ulaşmış; yaratılanların ilki (Nurimuhammedi)dir. Hz. Muhammed'in övgüsü; şakkulkamer, parmaklarından su akıtma ve mirac mucizeleri gibi, kendiyile ilgili Kuran ayetleri, hadisikutsi ve sufilik geleneğinde onun şahsını ifade eden sözlerin aktarılmasıyla zenginleştirilmiştir.

Hüsnuşâk'ta, Mevlana'nın manevi şahsiyeti, eseri (*Mesnevi*) ve düşüncelerine hürmeten yazılmış 18 beytlik bir övgü de yer almaktadır. Mevlana, "*Molla Hünkar*" adlandırmasıyla; Ali seccadesine oturmuş, Ebubekir vekili; İmam Ali soyundan gelenlere güneş; (sanki) Anadolu peygamberi, himmetinin feyzi ile dolmuş; hükmü dünyanın dört bir yanına yayılan, yol gösterici, himmet sahibi, inayet ve kerem sahibi" gibi ilgililerle övülerek yüceltilmiştir. Aynı şekilde *Mesnevi* de, "Kuran'ın özü" benzeri, övgü tarzına uygun, ifadelerle verilmiştir (48/137-154).

Galip eserinin 155. beytinden sonra da (s.50), kendine önder (pişva) olarak kabul ettiği, değerini yüce bildiği, kerem sahibi, babası Reşit Efendi'ye övgü bölümüne geçer.

4. Münacat/Şefaaname: Sığınma ve sızlanma tavrı, edebi metinlerde, münacat, şefaate, tazallüm tarzlarıyla dile getirilmiştir. Münacat, yaratıcının sıralanan özellikleri ve gücü karşısında insanın aczini hissettiği anda müellifin başvurduğu "yakarış" üslubudur. Eserde, miraciyenin sonunda, münacat ve şefaaname tarzları da denenmiştir. Galip, eserinin mukaddime bölümünde yer verdiği miraciyeyi sonlandırırken; gece yürüyüşünün anlatılıp (tahkiye) gecenin olağanüstü özellikleri tasvir edildikten sonra, sözün bittiği yerde (46/130-131) yakarışlara başlar, peygambere (şefaaname) ve yaratıcıya yakarışlarla (münacatla/tazarru) bu bölümü tamamlar. Miraciyenin 132. beyti münacat; 133. ve 136. beyitleri şefaate tarzlarına örnektir. Şair, gece yolculuğunu anlatmayı bir anda kesip

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

buluşma anında olup bitenleri sözün dile getiremeyeceğini ifade ettiği yerde bu tarzları denemiştir.

Esere başlarken ve hikayenin asıl bölümünde yer alan mektuplarda *hamdele-salvele* uygulamalarına rastlanır. Mektuplar, yaratıcıya hamd ve sığınma, peygamberi ululama ve ondan şefaath cümleleriyle süslenir. Esere başlangıç geleneğine uygun olarak kısa bir hamdele ve salvele (ilk metin); Hüsn'ün Aşk'a gönderdiği mektubu; Sühan'ın tavsiyesi üzerine zorba Hayret'le çatışmaktan vazgeçip bir süre Hüsn'le görüşmemeyi kabul eden Aşk'ın hasret mektubu (198/926-966) ve “*Ondan sonra, saygı ve dua, ümmetin şefaathçisi olan o zata (Hz. Muhammed'e)*” (190/ 869) gibi ifadeler bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Hikayenin akışı içerisinde de Aşk, sıkıntılı durumlarda bir süre sızlanmalarla vakit harcar, sonra yaratıcıya ve peygambere sığınır. Bu metinlerde şikayet, münacat ve şefaath tarzları içiçe geçmiştir: Gam harabelerinde gayretle birlikte Cadı'nın eline düşen Aşk ve Gayret günlerce bir mancınığın ucunda asılı kalırlar. Aşk, bir süre talihinden şikayet eder (293/14281434), sonra münacatta bulunur (295/1435-38). Aşk, gösterdiği tüm çabalara rağmen Zatüssüver'den çıkamayınca Tanrı'ya yönelir ve Hüsn'ü şikayet ederek tazarruda bulunur (353/1740-1757).

5. Nasihatname: Nasihatnameler, iyiye yönlendirme, kötüden sakındırma tavrıyla öğüt veren eserlerdir. Müellifin kendine ve başkalarına (öteki) olumlu ve olumsuz bakışlarının birleştirildiği tarzıdır. Toplum ahlakının kabullerini övmek (medh), reddettiklerini yermek (hecv), nasihat (öğüt) tarzında öne çıkan ana sunuş biçimidir.

Galip'in öğütleri, eserinde yaşama yönelik olduğu gibi; şiir yahut sanat nedir, ne olmalıdır, anlayışını da yansıttığı öğütler olarak da karşımıza çıkar. “Sebebitelif” bölümünde şairin bu kanatlerini de sergilediğine tanıklık eden kayıtlara rastlanır (60/225-229). Bebek Aşk'a söylenen ninni (78/316-330, Tardıyye 1-6); Sühan'ın aracılık yaptığı sahne (180/817-824; 176/801-829); Hüsn'ün Karşı Çıkış Hayali (186/850-851); Hüsn'ün Hayret'le çatışmaması için Sühan'ın Öğüdü (186/852-863); İsmet'in Çare Arayışı (210/1001-1026); ümitsizlik içinde feryatlar eden Hüsn'e tedbirli olması için öğüt (212/1010-1025); Aşk'ın lalası Gayret'le çekişmeleri (cevaplaşmaları) sırasında Gayret'in azarlama ve cevaplarla Aşk'ı yola getirmesi, (214/1028 vd.); Hüsn'ü isteyen Aşk'a kabilenin yeterli cevabı vermesi (254/1229-1239); Aşk'ın Gayret'le birlikte gam ülkesindeki uzun yolculuğu onu ümitsizliğe düşürünce, Gayret'in onu yeniden hareketlendirebilmek için; “*Ölüm, ayrılık acısı gibi ömür boyu sürmez!... Çekemeyeceği yükü Allah kuluna yükler mi?*” şeklinde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

verdiği öğütler (311-313/1519-1522; 1526-27) eserin tasvir-tahkiye tekniğinden sonra en zengin boyutlarla kullandığı öğüt tarzının görünüşleridir⁹.

“Hiç aşktan başka, söz incisi harcamaya değer bir şey var mıdır? Binlerce defa tekrar edildi desen de, sen yine ölümsüzlük şarabı (olan aşkı anlatmak)tan bıkmı! (Çünkü) âlem bütünü ile aşk ve dostluk kaygısından ibarettir; gerisi sadece keder, sıkıntı ve uğursuzluktur. Bu yolu tanıdınsa, orada karşına yolunu kaybetmiş hırsızlar çıkmaz. Bu söz derdidir; açıklanamaz ki! Daha anlatamadığım neler neler var...” (61-62/225-229).

6. Şikayet/Tazallüm: Hasbihal tarzının şikayet/tazallüm olarak adlandırdığımız tarzı yerinme tavrını oluşturur. Şairin bir insan olarak zafiyetini ifade eden metinler “tazallüm” başlığıyla bir edebi tarz olarak değerlendirilmelidir. Müellifin kendini “yetersizlik” içinde görmesi veya “düşkün, ihtiyaç sahibi” olarak sunduğu metinler, methiye içerikli metinlerde zıtlık ilişkileriyle kurgulanır. Müellifin kendinden bahsetmesi tavrında fahriyenin zıddı gibi görünse de, klasik şiirde övünme tavrının şiir sanatı çerçevesinde kalmasına karşılık, yerinme tavrında anlatım kişiselleşmiştir. Şairler bireysel ilişkilerini ve sıkıntılarını bu tarzdaki metinlerde dile getirmektedir. Bu tavrı tercih eden müellifler, kul-yaratıcı ilişkilerini münacatla; mümin-peygamber (inan-an-önder) ilişkilerini şefaatnameyle ve yönetici veya diğer memduhlarıyla şair ilişkisini; ya da hikayelerde, hikaye kahramanının ihtiyaç ilişkisi içindeki kişilerle ilişkisini, tazallüm tavrıyla dile getirmektedirler.

Şikayet, klâsik edebiyat metinlerinde müellifin şahsi tavrı olarak değerlendirilmiştir. Hüsniüşk'ta kahramanların ve eser müellifinin paylaştığı tavidir. İsmet ve Hüsniüşk'ün karşılıklı söyleşilerinde İsmet'in öğütleri net; Hüsniüşk'ün şikayeti karmaşık bir yapı oluşturur. Mesnevide, Hüsniüşk'ün İsmete Cevabı, şikayet tarzıyla işlenmiştir (214/1026-1039). Eserin hikaye kısmındaki şikayet, dolaylı olarak müellifi ifade etse de, kahramanın tavrı olarak da kurgulanmıştır.

⁹ Hüsniüşk, kız olarak, Aşk'ın peşinde dolaşması hoş karşılanmayan tavidir: ... *Kızın kerem eyle sen girân ol!*

Aynı anlayış, Fuzuli'nin *Leyla ve Mecnun*'unun da da benzer ifadelerle yer alacaktır. Galip'in, eserinde, klasik Türk edebiyatının her tür birikim ve tecrübesini eserine aktardığı hatırlanmalıdır. Şairin esas aldığı temel şaheserlerden biri de Fuzuli'nin eseridir. Her iki eser arasındaki benzerlikler, öğüt tarzında hemen hemen aynı anlama gelen ifadelerle de benzerlikler kurar. Leyla'nın annesinin uyarılarına maruz kaldığı nasihat bölümüyle, Hüsniüşk'taki öğüt kalıpları, üslup ve kurgu özellikleri açısından benzerlikler gösterir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Aşk'ın Hüsn'den ayrılık nedeniyle inleyişlerini şiirle (tardiye) dile getirişi (230/118.beyitten sonra 6 bent); Galib'in, eserini bitirdiği yerde, tavazu göstererek, hedefinin de kalmadığını ve bir boşluğa düştüğünü vurgulayıp Tanrıya sığınaşı (411/2035-2041); gam harabelerinde Gayret'le birlikte Cadı'nın eline düşen Aşk ve Gayret'in günlerce bir mancının ucunda asılı kalmaları sırasında Aşk'ın talihinden şikayeti (293/1428-1434); aynı tavırlarla yakarış ve sızlanmaların yer aldığı diğer metinler (295/1435-38), şikayet/tazallüm-münacat tarzlarının sergilendiği örneklerdir.

Metnin "altın vuruş" olarak değerlendirdiğimiz sonuçlandırma kısmına yaklaşıldığında Aşk; gösterdiği tüm çabalara rağmen Zatüssüver'den çıkamayınca Tanrı'ya yönelir ve Hüsn'den şikayet eder: "Bir yıldırım gelip düştü ve eğlence sarayımı yerle bir etti. Ben burada ayrılık derdinin tutsağı olarak kaldım; sevgilim ise, yabancılarla can ve canan gibi oldu" (361/1790-91). Aşk, yüce yaratıcıya tazarruda bulunur (353/1740-1757); Yorgun düşen Aşk'ın bitkinliği de şikayet/tazallüm-münacat tarzlarıyla tasvir edilir (90/367/1823-1861); Zatüssüver'i ateşe veren Aşk yakınmalarına (tazallüm) devam eder (359/1780-1822).

7. Tahmid: Tahmit, Arapça; *hamd etme, şükretme; elhamdülillah deme* anlamlarına gelir. Tanrı-kul ilişkilerini ifade etmek üzere kaleme alınan edebi metinlerden *tevhid* türünde tercih edilen anlatım biçimlerinden biri de tahmit (şükretme) üslubunda yazılmış metinlerdir. Tevhidler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, edebi tarz olarak birer övgü (methiye) metinleri olarak değerlendirilmelidir.

Hüsnüaşk'ın ilk metni, yaratıkların aczine dair yazılmış olan tahmit başlıklı metindir. Mesnevinin 1-18. beyitlerinde sürekli tekrarlanan "acz/acziyet" kelimeleriyle kulun Tanrı karşısındaki yetersizliği belirtilmiş; bu yetersizliğin karşılığı olarak "şükr"ün tamamlayıcılığı vurgulanmıştır¹⁰.

¹⁰ Müellif nüshasında bulunmayan bu manzume esere ulanmış gibidir. Kaya Bilgegil tarafından hazırlanan "Hüsn ü Aşk'a Dair" başlıklı sunuş yazısında, söz konusu giriş manzumesi, geleneği tamamlamak için oluşturulmuş, zayıf; coşkunluğu olmayan bir örnek olarak değerlendirilmiştir (Okay-Ayan 1992: XVIII). Ayrıca, giriş bölümünün 18 beyit olarak düzenlenmiş olması, mevlevilik geleneğindeki 9 ve katlarıyla ilgili uygulamalar açısından dikkat çekici bir örnektir. Geleneği tanımlamak açısından, mesela, bir mevlevi muhibbi olarak değerlendirdiğimiz Nefi'nin, Mevlana vasfında yazmış olduğu methiyesinin de 18 beyitle oluşturulduğunu burada hatırlatmakla yetinelim.

II- Edebi Türler:

1. Bahariye: Bağ-bahçe, sabah vb. tabiatla ilgili zaman ve mekan tasvirleri bahriye türünün örnekleridir. Hüsnüaşk'ta Sevgioğullarının av eğlencelerinin tasviri (70/263-270); Sevgi kabilesinin yaşadıkları baharın tasviri (72/271-287); Aşıkların buluşma sahnesinin tasvir edildiği mekan (128/542-580); "Baharı Anlatış" başlıklı bölüm (134/581-632); "Aşk'ın Çin Sahiline Varışı" (*Residen-i Aşk Be Sâhil-i Çîn*), başlığıyla bahar-mesire yeri tasviri (mekan) (324/1606-1618) birer bahariye örneğidir. Eserde yine tabiat tasviri ve bahariye kurgusuyla bahçe-ateş-havuz çevresinde verilen sembolik mekan (bahçe) tasvirlerinde de, şiirin anlam meydanı (alan/bahçe) kurgusundan yararlanılmıştır; Aşk ve Hüsn'ün Mana Mesiresinde'ki (Nüzhethâh) gezinmeleri (146/630-632; 633-674), "Feyz Havuzu" (154/675-685), "Ateşin Tanımı" (*Sıfat-ı ân âteş*, 323/1586-1605) tasvirleri bu dikkatle takip edilmesi gereken bölümlerdir.

2. Cenname: Savaş/mücadele konulu metinler olan gazavatnamelerden türemiş cenknameler, bizzat savaş tasvirlerine yer veren metinlerdir.

Hüsnüaşk'ta, Aşk'ın Hüsn'e ulaşmak için verdiği çaba sırasında vahşi hayvan ve devlerle çatışmasının öykülediği ve mücadele tasvirinin yapıldığı bölüm, cenname türünün örneğidir (313/1528-1530).

3. Kasriye/Dariye: Dış mekan ve sanat yapısı tasvirlerinin türü dariyelerdir. Hüsnüaşk'ta kasriye türü, tabiat tasvirleri hariç, yapıya bağlı dış mekan tasviri olarak okuyucunun karşısına çıkar. Şairin Hüsn ve Aşk'ı anlam alanında gezinti yaptırdığı "Mana Mesiresi" (nüzhethahı mana) tasvirinde; hikayenin tamamlanması kısmında yer alan göz alıcı tasvirlerin yer aldığı, Kalp Kalesi (388/1924 vd.) ve "Kasr-ı Padişahi" başlıklı bölümlerde de türe örnekler oluşturulmuştur. Ancak bu başlıktaki tasviri metinler, ancak dariye türünün kelime dağarcığına hakim olmakla anlaşılabilir özelliktedir.

4. Mektup: Hüsnüaşk'ta mektup türü zaman zaman tardiyeye¹¹ ile temsil edilmiştir. Hikayenin tekdüzeleştiği yerlerde

¹¹ Tardiyeler dördü ve beşli mısralardan oluşur. Dördüleri azdır. Muhammeslerden farkı bent sonlarındaki mısraların kendi aralarında kafiyelenişi ve yalnızca mesnevilerde tercih edilen *mefûlü mefâilün feülün* kalıbıyla yazılmalarıdır (Haluk İpekten (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 86-87: Ankara). Bir mesnevi olarak *Hüsnüaşk* da kısa vezinlerden olan aynı vezni kullanmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

tardiye başlıklı muhammesler ve sakiye seslenişler sakiname ve mektup türlerinin özelliklerini gösterir. Mesnevide mektuplar araçlarla (Sühan vs.) Hüsn ve Aşk arasında götürülüp getirilen yazışmalardır. Aşk ve Hüsn'ün yazışmalarında, durumun anlatılması (arzıhal) dışında, tahmit ve şefaatenin basit kurgusal örneği saydığımız hamdele ve salveleler de yer almıştır. Sühan'ın tavsiyesi üzerine zorba Hayret'le çatışmaktan vazgeçip bir süre Hüsn'le görüşmemeyi kabul eden Aşk'ın hasret mektubu, Sühan'ın Aşk'a ulaştırdığı mektup (196/914-925) ve diğer yazışma örnekleri aynı özelliktedir (188/872-913; 198/926-966).

5. Miraciye/Miracname: İslam peygamberinin olağanüstülüklerle bezenmiş gece yürüşü, miraciyelerin temel konusudur.

Miraciye Hüsnüaşk'ta, Galip'in babasının tavsiyesiyle yer almıştır. Galip, babası Raşit Efendi'nin, Hüsnüaşk tamamlandıktan sonra kendisine; eserin başına bir miraciye koymasını söylediğini minnetle ifade etmektedir. Sözün bittiği yerde babasının yetişerek önünü açtığını; kendine babalık yaptığı gibi, eserine de babalık yaparak iki defa babalık hakkına sahip olduğunu bu bölümde ifade etmiştir (52/161-165).

Miraciye, eserin giriş kısmında, naatten sonra yer almış olup miraç hikâyesi ve İslam peygamberinin mucizeleri başlığıyla verilmiştir. Peygamberin gök katlarını geçişi ve yaşananlar; burçlara yolculuk (34/65-124); Arş'a yolculuk bu bölümün ana konusudur. Galip'in miraciyesinde, özellikle gökyüzü ve gece tasvirleri dikkat çekici boyuttur.

Miraciye'de tasvir-tahkiye teknikleriyle, münacat ve şefaate tarzları bir arada yer almıştır.

6. Naat: Edebiyatımızda, İslam peygamberinin üstün özelliklerinin anlatıldığı naatler, tevhidler gibi, methiye tarzıyla düzenlenen metinlerdir. Eserin ikinci bölümü olan naatin başlığı bu tarzı yansıtabilecek özelliktedir: "Hz. Peygamber'in Övgüsü ve Güzeli Sıfatları Hakkında". Naatlerde, peygamberin özelliklerinin sıralandığı metinlerden başka, mümin-peygamber ilişkisinin söz konusu edildiği bölümler veya metin parçalarında hakim üslup şefaate tarzıdır.

7. Rahşiye: Cins atların tasvirine yer veren rahşiyeler, gelenekte miraciyelerin bir bölümünde "binek" imajını karşılayan "Burak" ve "refref" in tavsif ve tasviriyle oluşmuştur. Gelenek içinde rahşiyelerin somut örnekleri, Nefi'nin şiirleriyle şekillenmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Hüsnüaşk'ta rahşiye türünün örnekleri, Aşk'ın Hüsn tarafından kendine hediye edilen atı Aşkar'ın yer aldığı bölümlerdeki tasviri metinlerdir. Geleneği Nefi'de yerleşmiş olan atların tasvir, tavsif veya tarif yollarıyla tanıtımından yararlandığı anlaşılan Galip'in, klasik şiir geleneğinde zaman zaman işlenmiş olan "binek/araç" motifi Burak ve refref kavramlarının tavsifi geleneğinden de yararlanmıştır.

8. Sakiname/Sahbaname/İşretname: Klasik şiir geleneğinde zengin örneklerle temsil edilen sosyal yaşamın keyifli anları (bezm), sakiname benzeri metinlerle temsil edilmiştir. Hüsnüaşk'ta Sevgioğulları kabilesinin tasvirinde, kabilenin işret meclislerinin tavsifi sakiname türünün örnekleridir:

Sâgarları gürz-i kûh-peyker

....

Mirrih bezimlerinde rakkâs

....

Teb-lerze-i cân-güdâz def-zen

gibi ifadeler, sakiname türünün temel kavram dağarcığından seçmeler yapmaktadır. Eserde asıl hikayenin ara bölümlerinden biri de sakiname örneğidir. "Sakiye sesleniş" metninde şair, gelenek içinde daha çok gazel ve türevlerinde rastlanan aşıkane şiir tarzını tercih etmiştir. Buna göre, metin içinde; Sevgioğulları kabilesinin işret meclisini tasvir (68/254-262) metninde, sahbname-meclis öğeleriyle kabilenin yaşama biçimleri mecaz ve istiarelerle süslenmiştir. Mesnevîde, mecaz anlamlı kavramlar, hakiki anlamlarının önüne geçirilmekle sakiname türünün özel bir görünüşüne örnek oluşturulmuştur. Eserde "Sakiye (felek) Sesleniş" (126/530-541;); Felek sakisinden ilham isteme, (182/830-839) bölümleri de sakinamenin mecazi örgülerle süslenmiş örneklendirmeleridir. Çin güzeli Huşruba, Çin sahilinde (mesire yeri) Aşk'ı kendine bağlamak için çevresindeki güzellerle ona ikramlarda bulunur: "*Bir içki meclisi hazırlatıp bin türlü eğlenceler düzenletti*" (335/1649) ifadeleri gibi, daha bir çok ifade hep sakinamenin değişik görünüşlerini sergiler.

Aşk'ın Hüsn'e dönüş yolunda, karşısına çıkan engellerden biri olarak Ateş Denizi tasviri, (317/1549-1563); Meclis-i İş'te (Eğlence Meclisi) şarap meclisinin ve şarabın tasviri, (337/1651 vd.) gibi, Hüsnüaşk'ta yer alan sakinamelerde tavsifi ve tasviri yöntemlerin yanı sıra, hasbihal tarzıyla da örnekler verilmiştir: Aşk, Gayret'in öğütleriyle yeniden ümitlenmeye başlayınca, devler, gulyabani ve vahşi hayvanları birer birer kılıçtan geçirip Matem sarayını gerilerde bıraktığında rahatlar ve sakiye seslenir (315/1537-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

1548); Sakiye Sesleniş (*Hitâb-ı Sâkî*, 385/1906-1920) başlıklı bölümler bu özellikleriyle de değerlendirilmelidir.

9. Saydiyye/Şikariye: Av ve avcılık geleneğinin anlatıldığı tasviri metinler bu başlıklarla adlandırılabilir. Klasik kültürün eğlence (bezm) anlatmalarından biri av (sayd) ve avlanma (saydiyye) tasvirleri ve öykülemelerinin yapıldığı metinlerdir. Padişah ve devlet erkanının “sürek avları”; öyküleme temelli mesnevi kahramanlarının eğlenme biçimlerinden biri olan gezinti vesilesi yaparak av eğlenceleri düzenleme tasvirleri bu türü zenginleştirecek metinlerdir. Hüsnüaşk'ta, Sevgioğullarının yaşam tasvirine yer veren başlıklardan biri olan “Avlanmalarının Tarifi (Sıfat-ı Şikâr-ı İştân, 70/262-270) av eğlencelerini anlatmaktadır.

10. Surname/Suriyye: Eğlence içerikli metinlerden olan surnameler; doğum, sünnet, nişan, evlilik veya merasim tasvirlerinin yapıldığı metinlerdir.

Hüsnüaşk'ta doğum öncesi (74/288-299) ve sonrasında (76/303-10), Nişanlanma (Beşik Kertmesi, 78/313-315) vb. bölümlerde, Sevgioğulları kabilesinin sosyal yaşamından alınan kesitler; sakiname, bahariyye, saydiyye metinleriyle zenginleştirilmiş; öyküleme ve tasvir teknikleriyle anlatım güçlendirilmiştir: “*Ama (bunlar ne güzel şeylerdi); biri yasemin göğüslü bir kız; diğeri ise İsa çehreli bir oğlan çocuğu*” (Hüsn ve Aşk'ın Doğumu 76/303).

Maceranın sona erme sahnesinde, Hüsn'ün sarayı önünde Aşk'ın karşılanması bir şenlik/merasim tasviridir:

“*Derken, köşkten, alemde hiç kimsenin daha önce şahit olmadığı bir gürültü koptu; Ney ve tambur sadaları; sanki Sur'a üflenmiş bir velvele... (Ardından ebedilik neşesinin belirtisi gibi şenlik davullarının sesleri işitildi). Ansızın bir perde açıldı ve Aşk hayret ve şaşkınlık içinde kaldı.*” (399/1977-1980).

11. Şitaiye: Kış tasviri anlamındaki şitaiyeler, sembolik anlatımlarda olumsuzluğu temsil eden metinlerdir. İçinde bulunan ruh halinin olumsuzluğu, şairin (anlatıcı) gelenekte zalim sultan (kış hükümdarı) imajına başvurmasına zemin hazırlar.

Hüsnüaşk'ta kış tasvirleri, Aşk'ın içinde bulunduğu olumsuz ruh halinin tasvirleridir¹². Harabe-i gam; kalb diyarına doğru (çöl tasviri); Aşk'ın kuyudan kurtulduktan sonra gam harabelerine gidişi ve harabelerde kışın dondurucu soğuğuyla yüzleşmesi (72/278-79);

¹² Bu yöntemin, aşk anlatıcısı Fuzuli'deki (*Leyla vü Mecnun*); Leyla'nın hüznünün arzihali olan hazan tasviriyle benzerlik oluşturduğunu, Galip'in etkilenmeleri açısından, bir kere daha hatırlayalım.

gece ve “Kışın Şiddeti Hakkında” (271/1326) başlıklı metin, şitaiye türünün eserdeki örnekleridir.

12. Tevhid-Esmaülhüsna/Esmaihüsna: Tevhitler, yaratıcının anlatıldığı tavsifi metinler olup hakim anlatım tarzı methiyedir. Tevhit içinde vasıfların sayılması, şükürün edası (tahmit) ve yakarma (münacat) benzeri zaman zaman karşılaşılan edebi sunum biçimleri ile de karşılaşılr. Gelenekte, yaratıcının özelliklerinin topyekün tavsif edildiği tevhitler, Allah’ın ad ve sıfatları çevresinde yoğunlaşıyor ve adlar sıralanıyorsa *esmaihüsna* metinleri olarak değerlendirilen yeni bir tür örneği oluşur. Buna göre “esmaihüsna” da, tevhitlerin ad/sıfat üzerinde yoğunlaşmış yeni bir edebi tür görünüşüdür.

Klasik edebiyat geleneğinde hamdele ve salvele tavrıyla söze başlama da, tevhit türündeki metinlerin bir sunuş biçimi olarak hatırlanmalıdır¹³. Galip, eserinin “Sözün Ortaya Çıkışı” başlıklı bölümünde, sözün tavsifi, tarihçesi ve gereğini dile getirirken tevhit-esmaülhüsna türlerini iç içe, tahkiye tekniği ile sergilemiştir (165/739-754).

Hüsnaşık’ta, makale boyunca sıralanan edebi tür ve tarzların zenginliği, klasik metinlerde kitap boyutuna ulaşmış *divan*, *mesnevi* ve mensur eser örneklerinin her birinde bu çalışmanın ayrı ayrı yapılması gerektiğini belgelemektedir. Yapılacak her yeni çalışmanın da, klasik edebiyat türleri ve tarzlarının hem yeniden tanımlanması, tanımlamalardaki eksiklik ve yanlışlıkların giderilmesi; hem de örnek metinlerle zenginleştirilmesi görevini üstleneceği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

DOĞAN, Muhammet Nur (2006), *Hüsn ü Aşk*: İstanbul.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1968), *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*: İstanbul.

Hüsn ü Aşk, Eser-i Galib Dede (1304): İstanbul.

Hüsn ü Aşk, Nazımı Şeyh Galib (1339): İstanbul.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1944), *Şeyh Galib- Hüsn İle Aşk*: İstanbul.

MARANCI, Cavit (2005), *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*: İstanbul.

OKAY, Orhan-Ayan, Hüseyin (1975): İstanbul.

¹³ Hüsnaşık’ta tahmit tarzıyla yazılmış olan başlangıç metninin içeriği, tevhit türünün örneği olarak kabul edilmelidir. Ancak “Acz-şükür” ilgisi ön planda tutulduğu için metin, tahmit tarzı başlığı altında değerlendirilmiştir.